

STÁTNÍ FINANCE V LETECH 1935-37.

Národnímu shromáždění podán byl jednak státní závěrečný účet za rok 1935, jednak návrh finančního zákona s rozpočtem na rok 1937.

Od roku 1930 se nám nepodařilo dosud uvést státní finanční hospodářství do skutečné rovnováhy. Závěrečný účet za rok 1935 vykazuje sice zlepšení stavu státní pokladny, ale stalo se tak pomocí dalších nových operací úvěrových, a hospodářství státní správy končí podstatně zvýšeným schodkem, jenž je nejvyšší od r. 1931. V dosavadním průběhu letošního roku nastalo další zlepšení situace státní pokladny, ale opět hlavně pomocí nových úvěrů (půjčka obrany státu); rovněž správní hospodářství se zlepšilo vlivem vzestupu příjmů z veřejných dávek a lepších výsledků některých státních podniků, ale i tento rok skončí ještě proti rozpočtu schodkem. — Na rok 1937 je rozpočet sice ve formální rovnováze, je však proti rozpočtu na běžný rok — počítáme-li první a třetí skupinu rozpočtovou dohromady, t. j. hospodářství správní a úděly z výnosu státních dávek na jiné účely — asi o půl miliardy zvýšen. Ovšem je částečnou příčinou tohoto vzestupu okolnost, že do rozpočtu jsou vtěsnány některé výdaje, které byly dosud hrazeny jinak a z části mimo rozpočet. Ale běží o to, že se počítá se stejně zvýšenými příjmy na rozpočet, což je značně nejisté; znamená to totiž, že by se preliminované příjmy měly zvýšit proti r. 1935 asi o 1½ miliardy Kč. I při lepších se poměrech hospodářských lze pochybovati o tak zvýšeném výnosu.

Výsledkem schodkového hospodářství po tolika letech je ovšem veliký vzrůst státního dluhu, který nabádá k opatrnosti a k úvahám o dalším vývoji finančního hospodářství našeho státu.

Hospodářství státní pokladny

vykazuje za rok 1935 ve srovnání s lety předešlými tyto výsledky v milionech Kč:

	1935	1934	1933	1932	1931	1930
Počáteční hotovost . . .	153	654	595	1.033	1.345	2.011
Příjmy:						
na rozpočet	8.442	8.175	8.030	10.008	10.291	9.702
mimo rozpočet	4.083	1.164	3.477	1.872	3.252	347
Celkem příjmy	12.525	9.339	11.557	11.880	13.543	10.049
Celkem s počáteční hotovostí	12.678	9.993	12.152	12.913	14.888	12.060
Vydání:						
na rozpočet	10.098	8.880	9.588	10.258	12.261	9.928
mimo rozpočet	1.826	960	1.910	2.060	1.594	787
Celkem výdaje	11.924	9.840	11.498	12.318	13.855	10.715
Konečná hotovost	754	153	654	595	1.033	1.345
Schodky (přebytky) v hospodářství státní pokladny						
na rozpočet	— 1.656	— 705	— 1.508	— 250	— 1.970	— 226
mimo rozpočet	+ 2.257	+ 204	+ 1.567	— 188	+ 1.658	— 440
Celkem	+ 601	— 501	+ 59	— 438	— 312	— 666

Ve všech minulých letech bylo pokladní hospodářství na rozpočet schodkové a musilo být vyrovnáváno z výsledků hospodářství mimorozpočtového, t. j. z největší části úvěrem. Za celou dobu let 1930—35 činí pokladní schodky v hospodářství na rozpočet 6.315 mil. Kč, čili průměrně ročně 1.050 mil. Kč. Nejhlubší hospodářská krise byla v Československu r. 1933. V tomto roce byly také nejnižší příjmy státní pokladny na rozpočet (8.080 mil. Kč). Výdaje na rozpočet byly v tomto roce 9.588 mil. Kč, čili o $1\frac{1}{2}$ miliardy vyšší než příjmy. V roce 1934 vyvrcholila deflace rozpočtového hospodářství. Výdaje na rozpočet byly sníženy na 8.880 mil. Kč, ale příjmy jen o málo stouply nad nejnižší krisovou úroveň z r. 1933, t. j. na 8.175 mil. Kč. Rokem 1935 jsme zahájili období podeflační. Zdá se, že jsme příliš rychle a náhle „odčiňovali“ dřívější deflaci. Výdaje na rozpočet byly proti r. 1934 zvýšeny hned o $1\frac{1}{4}$ miliardy (na 10.098 mil. Kč), zatím co příjmy, čerpané z hospodářství stále ještě krisí vysíleného, zůstávaly za vzestupem výdajů hodně pozadu; dosáhly v hospodářství na rozpočet výše 8.442 mil. Kč, což je jen o 267 mil. Kč více než r. 1934. Aby bylo dosaženo pokladní rovnováhy rozpočtového hospodářství v r. 1935, bývaly by musily stoupnout příjmy na rozpočet proti krisovému roku 1933 o celé 2 miliardy Kč (t. j. o 25%!). Tak rychle se však naše hospodářství nezlepšuje. Ukazuje se i zde, že devalvace měny sama o sobě není ještě opatřením, které by vyvedlo hospodářství z krise. Proto také dokud se hospodářství nezotaví a dokud nebude s to přinést státu větší příjmy, nesmíme se příliš rychle rozbíhat ve výdajích, nechceme-li pokračovat ve schodkovém hospodářství se všemi jeho důsledky. Ostatně je nedosti pochopena (ba i neznáma) skutečnost, že výdaje se dnes již pohybují na úrovni z let konjunktury! Průměrné výdaje státní pokladny v letech 1927 a 1929 činily ročně na rozpočet 10.6 miliardy Kč, na rozpočet i mimo něj asi $11\frac{1}{4}$ miliardy.*) V r. 1935 dosáhly však rozpočtové výdaje státní pokladny 10.098 mil. Kč (jen o $\frac{1}{2}$ miliardy méně než v letech 1927/29) a výdaje rozpočtové i mimorozpočtové 11.924 mil. Kč (čili o $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ miliardy Kč více než v průměru let 1927/29!). To ukazuje, jak příliš rychlým tempem zvyšujeme opět výdaje, kdežto příjmy nemohou stačiti.

Schodky v rozpočtovém hospodářství byly ve většině let uhrazeny pokladními přebytky hospodaření mimo rozpočet. Tyto činily za léta 1930/35 dohromady 4.058 mil. Kč, takže ani nepostačily cele přikrýt schodky z rozpočtového hospodářství za tu dobu, jež dosáhly výše 6.315 mil. Kč. Na vyrovnání pokladny stráveny byly veliké pokladní hotovosti, přenesené do let krisových z dřívějších let konjunktury. Ještě do r. 1930 šla státní pokladna s hotovostí přes 2 miliardy Kč. V samém roce 1935 se pokladní situace opět zlepšila, díky velikým příjmům mimorozpočtovým, které překročily částku 4 miliard, z čehož pocházelo 2.36 miliardy přímo z nových úvěrů a 1.72 miliardy Kč ze záloh.

Tyto výsledky za dobu šesti let (rok 1936 bude sedmým), kdy schodek v rozpočtovém hospodářství pokladním činí celkem 6.315 mil. Kč, nebyl uhrazen zcela ani přebytkem hospodaření mimo roz-

*) Rok 1928 vylučuji jako mimořádný s vysokou investiční potřebou a úvěrovou úhradou.

počet (4.058 mil. Kč) a stráveny byly cele veliké pokladní hotovosti z let předešlých, nám dovoluji poznámku k doporučením, také u nás s některých stran vyslovovaným, abychom (podle názorů švédského profesora Ohlina) se nesnažili vyrovnávat každý rok rozpočet; že prý stačí, je-li finanční hospodářství vyrovnané za jisté období; schodky let krisových se vyrovnají přebytky let příznivých. Výsledky našeho hospodářství za šest let mluví samy. Zajiště krisová doba naléhavě žádala, aby stát převzal na sebe mimořádné úkoly. Ale trvá již příliš dlouhou řadu let, co se nám nepodařilo dostat do rovnováhy státní finance (ačkoliv jsme ve všech letech podávali rozpočty formálně vyrovnané) a schodky dosahují při současném velkém vzrůstu státního dluhu již výše, že jejich postupné odčinění si vyžádá dlouhé řady let příznivých. Bylo by samozřejmé, kdybychom odkazovali mimořádné potřeby na úhradu mimo rozpočet. Ale nám se nepodařilo dosud (od r. 1931 počínajíc) vyrovnati ani samo preliminované hospodářství na rozpočet, které představuje řádnou složku státního hospodářství, tím méně preliminované a nepreliminované hospodářství na rozpočet dohromady. A to je, myslím, proti názoru prof. Ohlina, který připouští dočasné schodky jen z mimořádného krisového hospodářství. Nám nadto vše se již během 6—7 let nepodařilo docílití vyrovnání státní pokladny v celkovém hospodářství (na rozpočet i mimo rozpočet), neboť kdyby nebylo hotovostí, s nimiž šla státní pokladna do období krisového, vyplynul by mezi celkovými výdaji a příjmy za leta 1930—1935 schodek ve výši 2.257 mil. Kč.

Zajímavý je přesun výdajů v letech krisových ve srovnání s lety konjunkturními. Z celkových výdajů státní pokladny (na rozpočet i mimo něj) připadá procent

Rok	na výdaje v rozpočtu		na výdaje mimo rozpočet
	preliminované	nepreliminované	
1935	71.3	13.4	15.3
1934	82.4	7.8	9.8
1933	77.7	5.7	16.6
1932	75.6	7.7	16.7
1931	70.5	18.0	11.5
1930	86.7	6.0	7.3
1929	91.4	5.5	3.1
1927*)	90.0	—	10.0

V letech příznivé hospodářské konjunktury je jenom zlomek výdajů mimorozpočtových, což je samozřejmé, neboť úkoly státu musí být uhrazeny v normálních dobách v rámci rozpočtu. Poměrně nejvíce výdajů v hospodářství mimorozpočtovém bylo v letech nejhlubší krise 1932 a 1933, ale také ještě v roce 1935. Značně příznivější co do tohoto složení byl rok 1934, kdy jen necelá desetina vý-

*) Rok 1928 byl mimořádný tím, že provedeny byly na jedné straně větší investice, na druhé uskutečněny veliké úvěrové transakce. V příjmech mimo rozpočet je za 1109 mil. Kč úvěrových operací a za 4541 mil. Kč záloh, ve výdajích mimo rozpočet pak za 5479 mil. Kč úvěrových operací a za 125 mil. Kč záloh.

dajů byla mimo rozpočet, kdežto zbytek v hospodářství na rozpočet a z toho 82½% v rozpočtovém hospodářství preliminovaném. Hospodářství výdajové přibližovalo se tedy v posledním deflačním roce 1934 ve své skladbě značně hospodářství let konjunkturálních. Příliš náhlé zvýšení výdajů v následujícím roce nám nejen způsobilo nový veliký deficit, neboť příjmy se zdaleka tak rychle nezvyšovaly, nýbrž skladba celého výdajového hospodářství připomíná nejhorší leta krise 1932/33.

Přihlédněme nyní k úhradě výdajů. Přehled úhrnných výdajů státní pokladny (na rozpočet i mimo něj) a zdroje úhrady podle své formální povahy podává dolejší tabulka (v milionech Kč):

	1935	1934	1933	1932	1931	1930
Úhrnné výdaje	11.924	9.841	11.498	12.318	13.892	10.715
Úhrada:						
a) v rozpočtu preliminovanými příjmy	7.054	7.492	7.379	8.368	9.133	9.645
Zbývá	4.870	2.349	4.119	3.950	4.759	1.070
Další úhrada:						
b) v rozpočtu nepreliminovanými příjmy	1.388	683	702	1.641	1.158	57
c) příjmy mimo rozpočet:						
úvěr. operacemi	2.357	990	3.120	1.865	2.055	49
zálohami	1.726	174	357	6	1.196	298
Rozdíl mezi celkovou úhradou a celkovými výdaji	+ 601	— 502	+ 59	— 438	— 312	— 666
zvýšoval či snižoval konečnou pokladní hotovost.						

Ve všech šesti letech 1930/35 dosáhly úhrnné výdaje státní pokladny 70.188 mil. Kč a na jejich úhradu činily v rozpočtu preliminované příjmy (řádné) jen 49.071 mil. Kč, čili jen 70%. Zbytek 21.117 mil. Kč (30%) je odkázán na úhradu jinou. Rozpočtovými, ale nepreliminovanými příjmy bylo ještě uhrazeno 5.629 mil. Kč (čili 8% výdajů) a celý zbytek (22% výdajů) byl kryt mimořádně, z největší části úvěrem. Zde tkví původ velikého vzrůstu státního dluhu, o němž bude pojednáno dále.

V jednotlivých letech byla úhrada výdajů státní pokladny složena takto v procentech:

Rok	Úhrada příjmy v rozpočtu preliminovanými	Úhrada příjmy nepreliminovanými	Úhrada příjmy mimo- rozpočtovými	Celkem úhrada	Přebytek či schodek
1935	59.2	11.6	34.2	105.0	+ 5.0
1934	76.1	6.9	11.8	94.8	— 5.2
1933	64.2	6.1	30.2	100.5	+ 0.5
1932	67.9	13.3	15.2	96.4	— 3.6
1931	65.7	8.3	23.4	97.4	— 2.6
1930	90.0	0.5	3.2	93.7	— 6.3
1929	98.0	1.1	4.1	103.2	+ 3.2
1927*)	93.8	1.4	10.2	105.4	+ 5.4

*) Viz poznámku na str. 534.

I zde je viděti nepříznivé složení úhrady v letech krisových ve srovnání s lety konjunkturními. Tehdy bylo lze vtěsnati asi 90% potřeby do rozpočtu a prakticky celou (v r. 1929 z 98%) ji bylo lze také v rozpočtu preliminovanými příjmy (a z 99.1% celkovými rozpočtovými příjmy) uhraditi. V letech krisových 1931/33 jen dvě třetiny úhrady pocházely z příjmů v rozpočtu preliminovaných, průměrně slabá desetina byla z příjmů v rozpočtu nepreliminovaných a kolem čtvrtiny představovaly příjmy mimorozpočtové. Zase i zde vidíme, že rok 1934 se z posledních let hodně přiblížil skladbou výdajové úhrady letům příznivé hospodářské konjunktury. Aspoň 83% úhrady pocházelo z příjmů na rozpočet. Zato však má velmi nepříznivou skladbu úhrady rok 1935; nejhorší ze všech uvedených let. Jen 59.2% úhrady (v kritickém roce 1933 přece 64.2%) šlo z preliminovaných příjmů rozpočtových, 11.6% (6.1%) z nepreliminovaných příjmů rozpočtových a 34.2% (30.2%) z příjmů mimo rozpočet (hlavně z úvěrů).

Podle jednotlivých hlavních skupin činily rozpočtové příjmy milionů Kč:

	1935	1934	1933	1932	1931	1929
Přímé daně . . .	1.763	1.719	1.855	2.067	1.771	2.032
Obratová daň . .	2.313	2.391	2.312	2.230	2.223	2.346
Cla	674	667	651	879	1.331	1.430
Spotřební daně .	1.987	1.999	2.018	2.122	2.173	1.941
Poplatky . . .	1.830	1.979	1.866	1.935	2.046	2.125
Monopoly . . .	53	56	40	37	47	36
Výnos st. podniků	883	1.027	965	821	1.253	1.390

Z přehledu vidíme, jak velice je hospodářství přetíženo veřejnými břemeny. Při pokleslém objemu hospodářství proti r. 1929 asi o čtvrtinu až třetinu klesl výnos přímých daní jen o 12% a poplatků o 14%, kdežto výnos daní obratové a spotřebních, které představují 55—58% všech preliminovaných příjmů, se ještě zvýšil. Odtud také pramení veliké nedoplatky veřejných dávek, které dosáhly výše 4611 a s přírážkami 6351 mil. Kč.

Rozpočty let 1936 a 1937.

Nepříznivé výsledky roku 1935 zabrzdily poněkud zvýšení rozpočtu na rok 1936, ale pro rok 1937 se navrhuje zvýšení další. O jednotlivých skupinách rozpočtu bude pojednáno později. Celkem byly rozpočty výdajů tyto v milionech Kč:

	1937	1936	1935
Vlastní státní správa	8.455	8.032	7.983
Mimoř. rozpočet pro národní obranu	—	360*)	—
Úděly	2.823	2.733	2.733
Potřeba státního dluhu	1.701	1.988	1.975

*) Odkázáno na úvěr.

Státní podniky mají tyto prelimináře v mil. Kč:

	1937	1936	1935
Provozní výdaje	7.472	7.230	7.175
příjmy	8.350	7.974	8.003
Zisky	878	744	828
Investiční výdaje	1.377	1.305	660
Z toho úhrada úvěrem	795	790	516
Odvod státní pokladně	1.065	998	1.055

Úhrnný rozsah rozpočtu bez podniků stoupl r. 1936 proti r. 1935 — nehledíme-li ke zvýšené potřebě pro národní obranu, která je odkázána na úvěr — jen o 49 mil. Kč. V r. 1937 však činí další zvýšení u státní správy a údelů 512 mil. Kč. Dilem je to vzestup skutečný, dilem je však důsledkem toho, že do rozpočtu jsou zařaděny některé potřeby, které byly dosud kryty mimo rozpočet. Tyto posledně uvedené potřeby činí asi 280 mil. Kč. Skutečný vzestup pramení především ze zvýšení nákladů osobních, které u státní správy činí asi $\frac{1}{4}$ miliardy Kč.

Potřeba státního dluhu sice v celku pro rok 1937 klesla (rozložením úmoru vnitřního založeného dluhu, jenž byl sjednocen, na 50 let a odkladem zahájení úmoru až do r. 1938, dále pak poklesem úrokové služby), ale v úhradě odpadly r. 1937 některé zvláštní prameny, takže pro státní správu z toho vyplývá o 388 mil. Kč vyšší zatížení než r. 1936.

Pro rok 1937 dosahuje preliminar výdajů státní správy (8455 mil. Kč) a výdajů na úděly podle III. skupiny rozpočtu (2.823 mil. Kč) dohromady již 11.278 mil. Kč, což je o 1 miliardu Kč více, než činily veškeré výdaje státní pokladny na rozpočet (preliminované i nepreliminované) v roce 1929! Ukazuje to, jak značné je výdajové rozpínání státního hospodářství, jemuž přece neodpovídá takové zlepšení hospodářství soukromého, aby vzestup výdajů byl únosný.

Prelimináře státních příjmů se zvyšují rovnoběžně s výdaji, ačkoliv dosavadní tempo vzrůstu příjmů a odhady do budoucna neopravňují plně tento optimismus. Ukazuje to dolejší srovnání — v milionech Kč:

	Výsledek 1934	Rozpočet 1935	Výsledek 1935	Rozpočet 1936	Rozpočet 1937
P ř í m é d a n ě	1.827	1.954.6	1.877.0	2.061.0	2.363.3
důchod. a voj. taxa	1.095	1.147.5	1.101.9	1.180.0	1.318.9
všeob. výdělková	58	80.6	70.7	80.0	94.0
zvláštní výdělková	62	85.0	70.1	105.0	155.0
pozemková	106	103.7	122.3	106.4	106.4
domovní	184	182.4	194.5	177.2	221.0
rentová	98	118.0	98.4	175.0	228.0
z tantiem	17	20.2	13.1	20.2	21.0
z vyš. služného	7	7.4	7.5	8.2	9.0
ostatní	200	210.0	198.5	210.0	210.0
D a ň o b r a t o v á	2.335	2.435.3	2.257.1	2.465.4	2.601.4
C l a	665	809.1	675.5	791.5	786.3